

Жанравы сінтэз у раманах Пятра Васючэнкі

УДК 821.161.3-31.09

Ганна НАВАСЕЛЬЦАВА,
кандыдат філалагічных
навук, дацэнт

Ганна НАВАСЕЛЬЦАВА. Жанравы сінтэз у раманах Пятра Васючэнкі. У артыкуле разглядаецца адметнасць жанравага сінтэзу на прыкладзе твораў Пятра Васючэнкі – рамана-бурлеска «Дванаццаць подзвігаў Геракла» і рамана-казкі «Дзівоснае лета панюў Кубліцкага ды Заблоцкага». Письменнік звяртаецца да творчага ўзнаўлення рамана станаўлення чалавека, дзе дыдактычна-педагагічны змест рэпрэзентуецца на класічным міфалагічным матэрыяле пра вядомага героя – Геракла, на стыльвым узроўні ідэя ўдасканалення асобы рэалізуецца ў форме рамана-бурлеска, што заяўляе нязмушанае выхаванне чытача. У другім творы казачная рэчаіснасць падпарадкавана раманнай эстэтыцы, якая ўзнаўляецца паводле авантурнага жанравага канона, выхаваўчая ідэя ўзнагароды за дабрачыннасць заглябляецца праз канкрэтна сфармуляваныя філасофскія пытанні, якія аўтар задае чытачу.

Ключавыя словы: жанравы канон, раман выхавання, авантурны раман, выхаваўчая ідэя, жанравы сінтэз, стыль, бурлеск, казка, цудадзейнасць, Пятро Васючэнка.

Anna NOVOSELTSEVA. Synthesis of genres in the novels of Pyotr Vasyuchenko. The article discusses the synthesis of genres on the example of the works by Pyotr Vasyuchenko – the burlesque novel “The Twelve Exploits of Hercules” and the fairy-tale novel “The Wonderful Summer of Messrs. Kublitsky and Zablotsky”. The writer turns to the creative reproduction of the story of human development combining the classical mythology about the famous hero – Hercules, that represents the didactic and pedagogical content, with a burlesque novel to realize the idea of personal improvement at the stylistic level. In the second work, the fairytale reality is subordinated to the aesthetics of a novel, which is reproduced according to the canons of the adventure genre. Meanwhile, the educational idea of the reward for good deeds is translated through specifically formulated philosophical questions that the author asks the reader.

Keywords: genre canon, novel of education, adventurous novel, educational idea, synthesis of genres, style, burlesque, fairy tale, miracle, Pyotr Vasyuchenko.

У сучаснай беларускай прозе вядуцца плённыя творчыя пошукі, якія патрабуюць даследчыцкай увагі. «Яскравым прыкладам можа служыць „вынаходніцтва“ зацемкаў (Л. Галубовіч), кантамінацый (А. Глобус), пятрогліфаў і філалагем (П. Васючэнка)» [1, с. 141], што паказальна раскрывае схільнасць аўтараў XXI стагоддзя да творчых эксперыментаў. Письменнікі не толькі арыентуюцца на інтарэсы чытача, яны імкнуцца актуалізаваць яго ўяўленне пра класічную літаратурную спадчыну, веды пра гісторыю і сучаснасць Беларусі, пра шырокі культуралагічны кантэкст, цікавасць да пошуку філасофскага зместу. Гэтых жа мэт у значнай меры дазваляе дасягнуць і жанравы сінтэз, паказальны ў фармаце буйной прозы, напрыклад у змястоўнай форме рамана. Жанравы сінтэз можа спалучацца з эксперыментальным узнаўленнем класічнай формы, якая прадукцыйна працуе на вызначаныя аўтарам пазалітаратурныя прыярытэты.

Першым у беларускай літаратуры раманам-бурлескам выступае твор Пятра Васючэнкі «Дванаццаць подзвігаў Геракла» (2013), які мае і другое аўтарскае вызначэнне жанру: сам творца акрэслівае яго як раман выхавання. Шматзначна

[ПРА АЎТАРА]

НАВАСЕЛЬЦАВА Ганна Віктараўна.

Нарадзілася ў г. Віцебску. Скончыла Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава (2006), аспірантуру пры ім (2009). З 2009 года – выкладчык кафедры беларускай літаратуры ВДУ імя П.М. Машэрава, з 2015 года – дацэнт кафедры літаратуры.

Кандыдат філалагічных навук (2013), дацэнт (2016).

Аўтар больш як 30 навуковых прац, у тым ліку адной манаграфіі.

Сфера навуковых інтарэсаў: жанр рамана ў беларускай літаратуры другой паловы XX – пачатку XXI стагоддзя.

звярнуўшы ўвагу на тое, што аднайменны герой расце разам з чалавецтвам, пісьменнік выказвае занепакоенасць яго юнацкім максімізмам, празмерным спадзяваннем на сілу і зброю. Маральна-этычны імператыў, на адпаведнасць якому аўтар паслядоўна правярае свайго героя, лаканічна сфармуляваны ў прадмове і зразумелы сучаснаму чытачу: «І я баюся, каб ён, чалавек, што стаіць на пачатку новай цывілізацыі, не абрынуў свой гнеў на ўсё жывое, на братоў нашых меншых, якія маюць права на існаванне нават у тым выпадку, калі прырода стварыла іх брыдкімі» [2, с. 5]. Выхаваўчая ідэя актуалізавана ўплывам пазалітаратурных складнікаў, якія патрабуюць свайго асэнсавання. Пятро Васючэнка па-мастацку настойвае на тым, што сучаснаму чалавеку неабходна памятаць пра ўласнае духоўнае, а таксама інтэлектуальнае ўдасканаленне, якое і з'яўляецца важкім паказчыкам агульнага грамадскага развіцця.

Пісьменніцкі паказ актуальных грамадскіх з'яў у іншасказальным выяўленні быў адзначаны ў айчынным літаратуразнаўстве. У прыватнасці, Г.М. Кісліцына доказна раскрывае «момант „пазнавання“ беларускіх рэалій на тле Старажытнай Грэцыі» як прадстаўнічую грань трагікамічнага ў творы Васючэнка [3]. Нацыянальны складнік удакладняе і сам аўтар, які называе Алімп, Парнас, Геракла даўно нашым, беларускім, спасылаючыся на значнасць эстэтычнай традыцыі такіх знакамітых твораў, як «Энеіда навыварат» і «Тарас на Парнасе». Не будзе перабольшваннем адзначыць, што ў кожнай нацыянальнай літаратуры пад уплывам найперш знешніх фактараў узнікае адметная інтэрпрэтацыя сусветна вядомых міфаў, непаўторнае ўвасабленне персанажаў з антычнай міфалогіі, што распачынае эстэтычную традыцыю, якая ўплывае на творчыя пошукі наступных аўтараў.

Разам з тым, міфалагічны матэрыял, на сэнсаўтваральнай аснове якога паказваецца класічны герой, відавочна супярэчыць асобным эстэтычным крытэрыям рамана выхавання, аўтарытэтная акрэсленых М.М. Бахціным. Знакаміты даследчык паслядоўна характарызаваў раман выхавання ў кантэксце гісторыі рэалізму [4]. У прыватнасці, істотным выступае момант станаўлення чалавечай асобы. Як вядома, у дамінантным тыпе раманных тэкстаў чытачу прапануецца вобраз гатовага героя, які выступае пастаяннай велічынёй у формуле рамана, тады як акаляючае асяроддзе, праявы жыцця і лёсу героя могуць быць зменнымі. Жыццёвы шлях такога героя і складае сюжэтны змест, аднак сам «характар чалавека, яго развіццё і змяненне ніколі не становяцца сюжэтам» [4, с. 195]. Значна радзей сустракаецца іншы тып рамана, дзе ствараецца рухомы вобраз чалавека, а яго характар выступае зменнай велічынёй у мастацкай формуле. М.М. Бахцін акрэслівае такую змястоўную форму як раман станаўлення чалавека, якое шмат у чым залежыць ад асваення рэальнага гістарычнага часу.

У аснову аднаго з тыпаў рамана станаўлення – дыдактычна-педагагічнага – пакладзена педагагічная ідэя, паказаны «педагагічны працэс выхавання ва ўласным сэнсе слова» [5, с. 330]. Да прыкладаў вядомы навукоўца адносяць такія творы, як «Кірапедыя» Ксенафонта, «Тэлемак» Фенелона, «Эміль» Русо, і зазначае, што элементы гэтага тыпу сустракаюцца таксама ў іншых разнавіднасцях рамана станаўлення, у тым ліку ў Гётэ і ў Рабле. Важна, што ў дыдактычна-педагагічным рамане станаўленне чалавека яшчэ не звязваецца з гістарычным развіццём. У сваю чаргу апошні эстэтычны фактар у тыпалагічнай канцэпцыі М.М. Бахціна выступае важкім паказчыкам жанравай дынамікі. Такім чынам, на нерухомым, устойлівым фоне акаляючага свету ў дыдактычна-педагагічным рамане адбываецца станаўленне чалавека, што, думаецца, можа выступаць пазнавальным мастацкім феноменам для сучаснага чытача.

Літаратурныя складнікі рамана выхавання ў спадчыне Пятра Васючэнка заяўляюць адметнае ўвасабленне гэтай змястоўнай формы. Педагагічная ідэя заключаецца ў разумовым і духоўным сталенні галоўнага героя, празмерная фізічная моц якога тоіць небяспеку для людзей, што знаходзяцца побач. З вуснаў Апалона, бога мастацтваў, які ў інтэлектуальных адносінах вышэй за гучнага і гняўлівага Зеўса, яго бацькі і ўладара Алімпа, гучыць шматзначнае пасланне, якое павінен зразумець і ўсвядоміць герой: «Алкід памёр, Геракл можа стаць неўміручым, калі падпарадкуецца слабому і безабароннаму. Пад кіраўніцтвам вартага жалю і слабога моцны да адважны здзейсніць вялікія ўчынкi. Алкід змагаўся з людзьмі і быў пакараны вар'яцтвам. Геракл адолее дванаццаць чарвякоў, якія выпаўзуць з зямнога ўлоння» [2, с. 12]. Апалон таксама прадказвае, што Геракл знойдзе маці і бацьку, калі зразумее тое, чаго не хацеў зразумець Алкід.

Паказальна, што напачатку Геракл імкнецца вытлумачыць прароцтвы Апалона літаральна, не бачыць у іх сьвананага сэнсу. Письменнік падкрэслівае, што на працягу свайго кароткага жыцця герой не саступаў ні людзям, ні дэманам, ні багам, паколькі ведаў, што з'яўляецца сынам найвялікшага з багоў. Геракл мае намер звярнуцца да свайго брата Апалона як да роўнага, агучваць просьбу лічыць асабістым прыніжэннем. Згодна з логікай міфа, якую паслядоўна ўвасабляе Пятро Васючэнка, багі выступаюць настаўнікамі і выхавацелямі героя. Ужо пасля здзяйснення першага подзвігу Геракл пераконваецца, што багі памятаюць пра яго, сочаць за ім, у нейкай меры адчувае сябе пад іх абаронай.

Письменнік, разам з тым, па-мастацку актуалізуе і ўзмацняе выхаваўчую функцыю міфа. Паводле сцвярджэнняў даследчыкаў міфалагічнай спадчыны, міф, як першасная з'ява духоўнай культуры, вызначаецца сюжэтай варыятыўнасцю. У грэчаскай міфалогіі традыцыйна вылучаюцца архаічны і класічны перыяды, светапоглядную розніцу паміж якімі дазваляе прасачыць той жа вобраз Геракла. Як герой архаікі, апошні з'яўляецца носьбітам разбуральнай сілы, не пазначанай нейкім маральна-этычным вектарам. Такім чынам, у найбольш старажытнай версіі міфа паказваецца, што Геракл перыядычна без прычыны перажывае прыступы шаленства, падчас якіх крышыць мікенскія сцены. Яго ахвярамі становяцца і людзі, якім не пашчасціла аказацца побач, нават сваякі. Іншыя спачуваюць вядомаму герою, захапляюцца яго выключнымі ўчынкамі, але прыкладаюць намаганні трымацца як мага далей. Архаічны сюжэт у класічны перыяд істотна трансфармуецца, у прыватнасці, учынкі Геракла атрымліваюць выразную маральна-этычную скіраванасць: герой паказваецца абаронцам людзей, здзяйсняе подзвігі ў тым ліку дзеля іх бяспекі. Праявы раптоўнага шаленства вытлумачваюцца помслівым уздзеяннем раўнівай Геры, якая карае Геракла за нараджэнне, на што пазашлюбны сын Зеўса паўплываць аніяк не можа [6].

Пятро Васючэнка ідзе ўслед за міфалагічнымі першакрыніцамі, калі адлюстроўвае патэнцыйна прывабныя якасці ў характары Геракла, якія патрабуюць свайго развіцця. У прыватнасці, у мікраасяроддзі рамана гонар і годнасць галоўнага героя кантрасна адцяняе Эўрысфей, які мае кемлівы розум: «Шкада толькі, што гэты розум быў у большасці выпадкаў накіраваны на тое, каб дагаджаць моцным і ратаваць уласную скуру. Аднак Эўрысфей ведаў, што такія людзі, як ён, заўжды аказваюцца камусьці патрэбнымі. І не толькі смяротным, але і багам» [2, с. 30]. Эўрысфей паказаны верным служкам багіні Геры, шчырым выканаўцам яе волі, які нават не намагаецца прыняць уласнае рашэнне. Шмат якія даручэнні свайго цара Геракл лічыць абразлівымі, недастойнымі для здзяйснення героем, які павінен найперш праяўляць смеласць і воінскае майстэрства. Абурэнна Геракла выклікаюць загады, якія супярэчаць яго ўласнаму кодэксу вартых павагі ўчынкаў: прыбіраць гной, зрабіцца канакрадам, ваяваць з жанчынамі.

У выніку Геракл вучыцца падпарадкоўвацца Эўрысфею, які вельмі яго баіцца. У міфе неаднаразова паказваецца цудадзейны момант, як, пабачыўшы Геракла, Эўрысфей хаваецца ў збанок. У творы ўладар Тырында мае сховішча – памяшканне, падобнае на вялікі гаршчок. Характар героя застаецца нязменным на працягу рамана, яго вызначальнай рысай выступае несфарміраванасць уяўлення пра ганебнае, што азначае таксама адсутнасць разумення пра годнае і вяртае. Акрэсленыя сэнсавыя моманты ўзмацняюцца стылявымі прыёмамі бурлеска, на якія звяртаем увагу: «Эўрысфей быў не ў гуморы: надоечы за вячэрай ён аб'еўся трыбухамі і пракачаўся ноч з хворым жыватом. Незадаволенна скасавурыўся на Геракла, які трымаў за залатыя рогі лань, скрывіўся і сказаў:

– Я не магу пахваліць цябе, Геракл. Што б я табе ні даручыў, ты ўсё робіш стук-грук – абы з рук. Скуру Нямейскага льва ты папсаваў. Гідрай напалохаў цэлую краіну. Учора прыцягнуў параненую ў нагу лань. Навошта мне кульгавава жывёліна?» [2, с. 51–52].

Камічна-зніжаны вобраз Эўрысфея адцяняе станоўчыя якасці вядомага героя. І кантрастуе з эпізядычным, але сэнсава ёмістым персанажам – пляменнікам Іялаем, які з'яўляецца гарманічна развітай асобай: вылучаецца дасведчанасцю ў лекарскай справе, імкнецца да ведаў і лепш за ўсіх у Аргалідзе кіруе запрэжанымі ў калясніцу коньмі. Выступае дарадцам, а ў некаторых момантах і памочнікам Геракла, бачыць у ім узор баявога майстэрства. Дзякуючы Іялаю Геракл пераконваецца, што і ад навукі ёсць карысць, прызнае, што лекарскае майстэрства не саступіць умённю валодання зброяй.

Письменнік прасочвае выхаваўчую дынаміку, што ўплывае на паводзіны галоўнага героя з кожным здзейсненым ім подзвігам. Рэпрэзентатыўна раскрываюць стаўленне Геракла да слабейшых за сябе скразных вобразы пастухаў, сівабародага і рудабародага. Героі пазбаўлены ўласных імён, яны плён аўтарскага вымыслу і арганічна ўваходзяць у міфалагічны свет. У першую сустрэчу Геракл, які ідзе ў храм Апалона, адбірае ў пастухаў казла – павадыра статка, акрамя таго, выразна дэманструе, што гатовы ўжыць сілу, калі тыя не пагодзяцца

з яго рашэннем. Надалей Геракл неаднаразова сустракае пастухоў падчас падарожжаў, і сваімі ўчынкамі паступова фарміруе станоўчую рэпутацыю.

Ужо падчас здзяйснення першага подзвігу Геракл ратуе пастухоў ад нямейскага пярэваратня і просіць не называць яго Алкідам. Палюючы на Кірэнейскую лань, Геракл зноў сустракае тых жа пастухоў, якія вінавацяць яго перад боскай Артэмідай, баючыся яе гневу. Аднак сам герой паводзіць сябе стрымана, аддае перавагу моўным аргументам. Разумовае і духоўнае сталенне Геракла абумоўлівае зварот да асобных філасофскіх разваг. Так, звяртаючыся да алімпійскіх багоў, Геракл пераканана прамаўляе, што светам кіруюць жанчыны, хоць багі ніякім чынам не пацвярджаюць і не абвяргаюць такога тэзісу. Як іранічна выказваецца аўтар праз скразных герояў, у выніку пра Геракла «гамоняць усе пастухі Сусвету» [2, с. 123], а сівабароды і рудабароды ганарацца знаёмствам з ім. Нават дояць кароў Герыёна, прывезеных Гераклам з Чырвонага вострава, пасля чаго апошні прызнае, што праца пастухоў зусім не горшая за працу героя.

Яшчэ адным скразным персанажам рамана выступае багіня Гера, якая не мяняе свайго стаўлення да Геракла, нягледзячы на ўсе яго выключныя ўчынкі. Калі іншыя багі, перакананыя подзвігамі героя, бачаць яго вартым Алімпа, Гера імкнецца настойваць на сваім несправядлівым рашэнні. Геракла раскрываюць высакародныя, шмат у чым паказальныя паводзіны: яму невыносна глядзець на зняважаную Геру, хоць тая не аднойчы прыніжала яго самога, і герой абвяшчае, што не пойдзе на Алімп, пакуль Гера не захоча яго там бачыць. Такім чынам дзеля выхаваўчай мэты паслядоўна выкарыстоўваецца міфалагічны змест: Геракл сталее праз супрацьстаянне з Герай, а імя героя літаральна вытлумачаецца як той, што стаў славытым дзякуючы Геры. Выбраны пісьменнікам персанаж невыпадкова выяўляе спецыфіку мыслення старажытных грэкаў, якія надзялялі сваіх несмяротных багоў усімі мажлівымі чалавечымі заганамі, а ў смяротных героях бачылі маральна-этычны і патрыятычны ўзор для пераймання.

Г.М. Кісліцына трапна называе раман Пятра Васючэнкі «вельмі цэльным, збалансаваным творам, які мае вельмі акрэслены выхаваўчы мэсідж да чытачоў усіх узростаў» [3, с. 84]. Варта ўдакладніць, што пісьменнік узнаўляе жанравую форму рамана выхавання, у прыватнасці рамана станаўлення чалавека, дзе дыдактычна-педагагічны змест па-мастацку ўвасабляецца з дапамогай жарту і гумару. Такім чынам педагагічная ідэя пра ўдасканаленне асобы ў працэсе нялёгкай барацьбы з перашкодамі на стылявым узроўні творча рэалізуецца ў форме рамана-бурлеска, што заяўляе нязмушанае выхаванне чытача. Пятро Васючэнка стварае вобраз пазнавальнага, эмацыйна блізкага сучаснаму чытачу героя, да якога той пранікаецца сімпатыяй.

Калі ў міфе выхаваўчая функцыя з'яўляецца другаснай адносна пазнавальна-вытлумачальнай, то казка – фальклорны жанр, які ў значнай меры атрымлівае ў спадчыну міфалагічную цудадзейнасць. Пры гэтым казка найперш павучае і выхоўвае і дзяцей, і дарослых. Яскрава дэманструе арыгінальны жанравы сінтэз рамана-казка Пятра Васючэнкі «Дзівоснае лета паноў Кубліцкага ды Заблоцкага» (2018), дзе паказваецца працяг «дзівосных панскіх авантураў» галоўных герояў казачных аповецей «Прыгоды паноў Кубліцкага ды Заблоцкага», «Гаспадарка паноў Кубліцкага ды Заблоцкага». Шырока выкарыстаныя гумар, жарты і вясёлыя парадоксы рэпрэзентуюць стылявую блізкасць твора да рамана-бурлеска, які прысвечаны Гераклу. Разам з тым пісьменнік звяртаецца да трагедыі, што выступае арыгінальнай формай узнаўлення нацыянальна адметнага каларыту.

Прадметам адлюстравання выступаюць прыгоды галоўных герояў, пра якія аўтар у прадмове лаканічна паведамляе, што паны Кубліцкі ды Заблоцкі праелі, прапілі, прагулялі сваю гаспадарку. Пасля сеялі рэпу, «змагаліся з Цмокам паганым, хадзілі на вайну з каралём Гарбузом, стралялі са стрэльбы па прусаках ды мелі іншыя прыемныя забаўлянікі, праз якія заўжды траплялі ў розныя непрыемныя гісторыі ды гуза сабе на лоб зараблялі» [7, с. 2]. Характары скразных герояў серыі твораў застаюцца статычнымі, пры гэтым пашыраецца дыяпазон незвычайных прыгод, што ў цэлым адпавядае раманнай маштабнасці.

Паны Кубліцкі ды Заблоцкі займаюцца не толькі рэпнай гаспадаркай, абмяркоўваюць розныя рэпныя стравы, але і выходзяць за межы звыклага кола ранейшых шляхецкіх заняткаў. Уступаюць у экалагічныя дыскусіі з юнымі натуралістам – Дрыпянаткам, асвойваюць на практыцы тэхнічныя вынаходніцтвы – набываюць і выпрабавваюць Зорны Ровар, адзін з гэтых «высакодных лыцараў», пан Кубліцкі, нават падаецца ў навуку. Урэшце новыя акалічнасці штурхаюць герояў да падарожжа дзеля пошуку адказаў на складаныя філасофскія пытанні, з чаго вынікаюць патэнцыйныя здольнасці да развіцця. Новыя веды выступаюць неабходнасцю ў неадназначных умовах, пра якія аўтар расказвае з гумарам: «Вось пан Кубліцкі пачынае зачытваць назвы страваў, а пан Заблоцкі іх крытыкаваць. Пры гэтым яны намагаліся не звяртаць увагі на вочы розных калібраў, што талопіліся на іх з-пад мяцёлкі, з каморы, з-за партрэтаў продкаў, з павучыння, з-пад сходаў, з гарлачыка, са збана, са шклянцы пана Кубліцкага для зубоў... Раней толькі продкі з партрэтаў узіраліся на панюў з немым дакорам, а цяпер яшчэ ўся гэтая фаўна» [7, с. 31].

У творы праз асобныя вобразы пазначаны некаторыя побытавыя і маральна-этычныя канстанты. Напрыклад, селянін Ахрэм Верацённік, паводле аўтарскай характарыстыкі, чалавек рахманы, цвярозы, працавіты, які шмат у чым выступае антыподам галоўных герояў. Праз сялянскае ўспрыманне панскіх учынкаў больш ярка выяўляецца незвычайнае і чудадзейнае, што адпавядае традыцыйнай казачнай эстэтыцы. Пятро Васючэнка звяртаецца не толькі да сацыяльна-бытавой, але і да чарадзейнай казкі, паказальна раскрывае чарадзейных персанажаў у авантурах галоўных герояў.

У падарожжы да калодзежа, на дне якога хаваецца праўда, і адначасова ў пошуках «таго, хто гэтую праўду кажа і на каго ўсе спасылаюцца» [7, с. 59], панам Кубліцкаму ды Заблоцкаму сустракаецца Піліп з Канапель. Там, дзе неба на зямлю падае, свет клінам сыходзіцца, героі знаёмяцца са Шчаслівым Юркам, Акуляй, «што шые не адтуля», Цыпорай, «што ўсё пора ды пора», Макарам, які хоча ўсяму свету давесці, што паўсюль бываў і няма такога месца, дзе б ён цяляць не пасвіў. Урэшце героі знаходзяць бяздонны калодзеж і праходзяць апошняе выпрабаванне, нават спарадзіўшы чуткі пра свае заўчасныя смерці.

Разам з тым, падарожжа, прыгоды і выпрабаванне завяршаюцца шчаслівым фіналам: паны Кубліцкі ды Заблоцкі дзякуючы дапамозе Вірніка выбіраюцца з калодзежа і жэняцца з паненкамі Акуляй ды Цыпорай. Такім чынам казачная рэчаіснасць падпарадкавана раманнай эстэтыцы, якая ўзнаўляецца паводле авантурнага жанравага канона. Выхаваўчы эффект дасягаецца дзякуючы казачнай чудадзейнасці, што наглядна рэпрэзентуе вобраз Вірніка. Першапачаткова паказаны злым і помслівым, ён выпраўляецца ў падарожжа ўслед за шляхетнымі панамі, каб звесці з імі рахункі. Але папулярны міфалагічны персанаж кардынальна мяняе свае паводзіны, як толькі паны Кубліцкі ды Заблоцкі трапляюць у калодзеж. Тады ён корміць сваіх былых ворагаў жабынімі лапкамі, апалонікамі і вустрыцамі і цягне іх праз усе зямныя нетры разам з Зорным Роварам, папярэдне ўзяўшы абяцанне, што паны ажэняцца з першымі паненкамі, якіх пабачаць. Ці можна лічыць названыя акалічнасці вытанчанай помстай, застаецца правакацыйным пытаннем, якое аўтар адрасуе чытачу.

Тым не менш Вірнік нароўні са шляхетнымі панамі здабывае асабістае шчасце, што больш адпавядае раманнай эстэтыцы. Як вядома, характар казачнага героя статычны, а пісьменнік паслядоўна прасочвае, што адбываецца зварот да дабрачыннасці, які не застаецца без узнагароды. У выніку ўчынкі панюў Кубліцкага ды Заблоцкага не змяняюць іх саміх, але ў нейкай ступені здольныя ўплываць на іншых. Як і Уладзімір Караткевіч, які адправіў некалькіх сваіх герояў у інфернальнае падарожжа, творчасць якога даследаваў і высока ацэньваў Пятро Васючэнка [8], апошні праводзіць сваіх герояў праз інфернальную прастору. Менавіта там і адбываецца маральна-этычнае выпрабаванне (Уладзімір Караткевіч) або выпрабаванне на шляхецкую загартоўку (Пятро Васючэнка), што не супярэчыць ні літаратурнай, ні казачнай традыцыі.

У абодвух творах пісьменніка «мазаічная» структура: у рамане, прысвечаным Гераклу, кожны подзвіг выступае самастойнай гісторыяй, якая падаецца пад уласнай назвай, тыпалагічна блізка арганізаваны матэрыял у рамане пра панюў Кубліцкага ды Заблоцкага, дзе прыгоды апісваюцца ў шаснаццаці праявах. Як вядома, пісьменнік называў фрагментарнасць падмуркам новай цэласнасці, адзначаючы такія паказальныя якасці, як звышлаканічнасць, звыш'ёмістасць, звышглыбіня. Філасофская канцэптэуальнасць паслядоўна раскрываецца ў рамане-казцы: у выніку прыгод і выпрабаванняў герояў чытачу адкрываецца ісціна з калодзежа, якая заключаецца ў тым, што кожны павінен быць на сваім месцы. «А як зрабіць так, каб кожнаму было лепей? Вось тут і самая загваздка» [7, с. 101].

Такім чынам, казачны матэрыял выступае плённым для творчага ўзнаўлення авантурнага рамана, казачная цудадзейнасць дазваляе звярнуцца да неназойлівага, нязмушанага выхавання чытача, які ў выніку разумее, што галоўнае – гэта паставіць для сябе мэту. У беларускай літаратуры прадстаўлены прыклады ўзнаўлення жанравага канона з выкарыстаннем мастацкага эфекту цудадзейнага. У прыватнасці, на аснове пераважна гістарычнага матэрыялу Людміла Рублеўская ў серыі твораў «прыгодніцкіх і фантасмагарычных», прысвечаных Пранцішу Вырвічу, паслядоўна ўзнаўляе сінтэз авантурнага рамана і рамана выхавання. Калі ў рамане «Дванаццаць подзвігаў Геракла» захапляльнай выступае найперш падзейная аснова, то ў рамане «Дзівоснае лета панюў Кубліцкага ды Заблоцкага» займаўная падзейнасць крэатыўна спалучаецца з важнымі філасофскімі пытаннямі.

Артыкул паступіў у рэдакцыю 27.07.2021 г.

[СПІС ВЫКАРЫСТАНЫХ КРЫНІЦ]

1. Бяляева, В.У. Жанравыя навацыі ў сучаснай фрагментарнай прозе (Л. Галубовіч, А. Глобус, П. Васючэнка) / В.У. Бяляева // Скарына і наш час м-лы IV Міжнар. навук. канф., Гомель, 13–14 ліст. 2008 г.: у 2 ч. / рэдкал. А.А. Станкевіч [і інш.]. – Гомель, – 2. – Ч. 2. – С. 141–145.
2. Васючэнка, П.В. Дванаццаць подзвігаў Геракла: раман-бурлеск / П.В. Васючэнка. – Мінск : Выдавецкі дом «Звязда», 2013. – 152 с.
3. Кісліцына, Г.М. Раман-бурлеск у творчасці Пятра Васючэнка / Г.М. Кісліцына // Беларуская літаратура ў культурнай прасторы сучаснага грамадства: м-лы Міжнар. навук. канф. да 120-годдзя з дня нараджэння Кандрата Крапівы, Мінск, 3–4 сак. 2016 г. / Цэнтр даследаванняў бел. культуры, мовы і літ. Нац. акадэміі навук Беларусі; рэдкал. А.А. Манкевіч [і інш.]. – Мінск, 2016. – С. 81–84.
4. Бахтин, М.М. Роман воспитания и его значение в истории реализма / М.М. Бахтин // Собрание сочинений: в 7 т. – М., 2012. – Т. 3: Теория романа, 1930–1961. – С 181–217.
5. Бахтин, М.М. К «Роману воспитания» / М.М. Бахтин // Собрание сочинений: в 7 т. – М., 2012. – Т. 3: Теория романа, 1930–1961. – С 218–335.
6. Баркова, А.Л. Введение в мифологию / А.Л. Баркова. – М.: РИПОЛ классик, 2018. – 528 с.
7. Васючэнка, П. Дзівоснае лета панюў Кубліцкага ды Заблоцкага / П. Васючэнка. – Мінск: Кнігазбор, 2018. – 104 с.
8. Васючэнка, П.В. Апраметная і Рай Уладзіміра Караткевіча / П.В. Васючэнка // Ад тэксту да хранатопа: артыкулы, эсэ, пятрогліфы / П.В. Васючэнка. – Мінск, 2009. – С. 63–74.

**Беларуская
Думка**

**Падпісацца на часопіс
«Беларуская думка»
ніколі не позна!**

74938 ІНДЫВІДУАЛЬНАЯ ПАДПІСКА
Кошт: 1 мес. – 4,09 руб., 3 мес. – 12,27 руб., 6 мес. – 24,54 руб.

749382 ВЕДАМАСНАЯ ПАДПІСКА
Кошт: 1 мес. – 11,77 руб., 3 мес. – 35,31 руб., 6 мес. – 70,62 руб.
(уключаючы падатак на дабаўленую вартасць)

**Часопіс па падпісцы абыдзеца танней,
чым набываць яго ў розніцу!**